

ban felújított népszokást, egyaránt tekintettel a tárgyi és szellemi néprajzra. A hagyományok felsorolásán belül kiemelt szerepet kapnak az egyes falvak hősi halottainak emlékművei és az identitás egyéb, tárgyi őrizői. Az utóbbiak nem egy esetben több évtizedes rejtegetés után szimbolizálhatják ismét a nyilvánosság előtt is az egyes közösségeket.

A szócikkszerű összefoglalókat számtalan érdekesség színesíti, mint például az agyagfalvai lakodalom, a kőrispataki szalmakalap-múzeum, a parajdi szeres juhászokodás, az alsósófalvai Illyés-temetés leírása vagy a kénosi regölés szövege. Városi ember számára szinte fel-

foghatatlan – ezért nem árt néha szembesülni vele –, hogy lehet élni úgy is, mint ahogy a Kismedesértől északra lévő Firtosmartonosi Láz nevű tanyavilágában, ahol harmincnolcan (!) laknak, s ahol például közös temető sincsen, minden család a saját birtokán temetkezik... Sepsiszéki Nagy Balázs egy híját bíró kötetei meghatóan és töprengésre késztetően mutatják be a magyarság *valóban keletre élő* részének szülőföldjéhez és hagyományaihoz való ragaszkodását.

BUDA ATTILA

(Nap Kiadó, Budapest, 2003,
480 oldal, 4900 Ft)

Művészet

Né/ma? *Tanulmányok a magyar neoavantgárd köréből*

A 2000-es évek kulturális diszkurzusában egyre többen emlegetik a hetvenes–nyolcvanas években csupán a hazai szubkultúrában ható neoavantgárdot. Az ennek háttérében álló akarat azon értelmezést erősíti meg, amely szerint az ezred-

forduló körüli posztmodern trend előzménye elsősorban nem a későmodern szemlélet és poétika volt, hanem a korábban agyonhallgatott neoavantgárd. A korábbi hivatalosság – törzsfelföldési hasonlattal élve – olyannak látta ezt az irányzatot, mint a neandervölgyi ősembert. Sajátos képződmény, de a ma nem belőle ered. Történeti zsákutca. A mostani interpretációk többsége viszont éppen amelletttör lándzsát,

hogy igenis, ez a ma közvetlen és leghangsúlyosabb előzménye. Neo-avantgárd nélkül nincs posztmodern.

Igen ám, csak hogy ez így inkább afféle megérzés; a pontos, kanonizáló szerepet játszó érvelések, értekezések hiányoztak – legalábbis mostanáig. Ezen a helyzeten kívánt változtatni a tanulmánykötet, amely ily módon maga is irodalomtörténeti határhelyzetben született. „Ma már talán tudjuk olvasni őket, és tudunk róluk írni, nem csak anekdota-szinten” – jelentik ki a szerkesztők az *Előszó*ban. Az alkotásokat, performanszokat tárgyaló új reflexiók sorát nyitná meg a tanulmánygyűjtemény, amely a 26 kötetesre tervezett *Aktuális avantgárd* sorozat legutóbbi darabja. Talán e szellemi határhelyzet miatt kavart vihart már a könyv bemutatója is, amelyen megjelentek a korábbi szubkultúra legendás alakjai. Az egykori performer, az egykori rajongó szembekerült a mai tudóssal, noha a könyv távolról sem falszifikáló hangvételű. Olyanok voltak e művészek és rajongók, mint az 1848-as honvédek lehettek 1867 után; halálosan sértődöttek, már nem bíztak senkiben, mindenkiben elnyomót gyanítottak, aki egyáltalán ír róluk.

Pedig nagyon hiányzott ez a könyv. Hiszen még a terminológia sincs pontosan rögzítve. L. Simon László és Bohár András aktuális

avantgárdnak nevezi az irányzatot. Forgács Éva különbséget tesz a hatvanas–hetvenes évek neoavantgárdja és a nyolcvanas évek posztavantgárdja között. Derék Pál is külön tárgyalja a multimediális irodalmat. A neoavantgárd irányzat és művészi magatartás részben az „átkos” irodalompolitikájának, részben az alkotók önkéntes száműzetésbe vonulásának köszönhetően izolálódott a korabeli kulturális közéletben, illetve az underground túlságosan belterjes közegébe szorult vissza. Magyarán: a szövegeket nagyon kevesen olvashatták, a happeningeket túl kevesen látták; valamiféle exkluzivitás kísérte a jelenséget, amely bár a titokzatosság aurájába burkolta a résztvevőket, később éppen a túlélésben ártott sokat (Derék Pál és Sz. Molnár Szilvia tanulmánya éppen arra hívja fel a figyelmet, mennyivel jobb helyzetben volt művészetszociológiai szempontból az úgynevezett klasszikus avantgárd). E zártság feltörése volt a tanulmánykötet célja. Innen a címválasztás is: *Né/ma?*

A kötet első részében inkább összefoglaló jellegű, a neoavantgárd szemléleti és poétikai kérdéseivel foglalkozó tanulmányok sorakoznak. Ezt követően a hazai neoavantgárd meghatározó alakjairól olvashatunk, például Erdély Miklósról és Hajas Tiborról. Külön érdekessége a kötetnek, hogy végre tanulmány jelent meg arról a Kotányi Attiláról,

akit már hosszú ideje úgy emlegettek – de csak emlegettek! – mint a nemzetközi szituacionista-urbanista mozgalom jelentős személyiségét. Kulkorelly Endre karakteresen fejt ki nézeteit az irodalom hatástörténetéről, kanonizációs problémákra irányítva a figyelmet. Több írás elemzi a társ-művészetekben kifejtett neoavantgárd hatást, Havasréti József pedig a punk- és a rockzene, illetve az „élő folyóiratok” szerepét tárgyalja.

Elméleti szempontból a performancia és az ismételhetőség feloldhatatlan ellentéte körül bontakozott ki a legtöbb értelmezői vita. E két fogalom jelölhetné ki talán a két korszakot: az előbbi inkább a tisztán a jelenben hívó neoavantgárdra, míg az utóbbi inkább a posztmodernre jellemző.

PAYER IMRE

(Szerkesztette Derék Pál és Müllner András, Ráció Kiadó, Budapest, 2004, 384 oldal, 2450 Ft)

CZIGÁNY MAGDA:

Magyar néző Albionban

Czigány Magda eddig kiadatlan, valamint korábban már megjelent művészeti írásaiból ad válogatást a *Magyar néző Albionban* című esszé- és tanulmánykötet.

A szerző 1956 után hagyta el Magyarországot. Szegeden megkezdett egyetemi tanulmányait Londonban folytatta, ott is szerzett művészettörténeti diplomát, később posztgraduális képzésen könyvtárosi képesítést. Néhány év megszakítással (1962–1969; 1973–1983) összesen tizenöt évig volt a University College (UC) képzőművészeti és művészettörténeti szakreferense. Abban a bizonyos néhány évben pedig (1970 és 1973 között) Berkeleyben, a Kaliforniai Egyetem esti tagozatán oktatott. Ezt követően a UC könyvtárának igazgatóhelyettese, majd 1986-tól 2000-ig a szintén londoni Imperial College könyvtárának főigazgatója.

Czigány Magda leginkább kutatott tárgya a 20. századi művészet. S hogy ebből melyek is azok a területek, melyek a *Magyar nézőt* érdeklik (ott, Albionban)?

Cs. Szabó Lászlóé a kifejezés – a magyar emigráns értelmiség konferenciáit nevezte így –, amely a munka első fejezetének címe is egyben: *A repülő egyetem*. Nyolc tanulmány kapott ebben helyet, s ezek mindegyike valamelyik ilyen „egyetemen” elhangzott előadás szövegének megjelenésre átdolgozott, szerkesztett változata. Pillantsunk bele, miről is van ezekben szó. 1965. május 11-én Londonban hangzott el a szerző *Beatrice alakja a képzőművészetben* című előadása, melynek itt egy részletét közli: *Dante Beatricéje Angliában*.